

Pokaz przed Pałacem Prezydenckim w Warszawie, 17 maja 2014 r.
Fot. Przemysław Borys

AGATA MODZOLEWSKA

MUZEUM UTRACONE

NOWOCZESNA FORMA POPULARYZOWANIA WIEDZY O STRATACH WOJENNYCH

THE LOST MUSEUM

One of the ways of popularising the problem of Polish wartime losses incurred in the area of cultural property is the project called "Muzeum utracone", or "The Lost Museum", carried out jointly by the Association for Marketing Communication SAR, the SAR Art Foundation and the Ministry of Culture and National Heritage. This year saw its fifth edition. The project comprises a spectacular multimedia show which is to be presented in urban scenery as part of the annual Night of the Museums. It is recorded on a DVD which is sent out to over 500 Polish museums. Last year a record 75 museums showed the Lost Museum film in their institution. This means that an audience of about 202413 viewers were able to learn the history of the greatest pre-war Polish collections and their wartime plight, as well as realise the enormous extent of the losses that Polish culture suffered as a result of World War Two.

Simultaneously with the presentation of the show, the www.muzeumutracone.pl website was launched. Besides the material featured in the film, it shows the most precious of the works of art. Every year the Ministry of Culture and National Heritage, which oversees the content of the event, chooses a leading topic. This year the wartime fate of four collections was presented in a modern, animated form. Moreover, the educational campaign "Lost and Restituted" was launched as part of the project. Well-known Poles, representatives of the Ministry of Culture and National Heritage, organisers, celebrities from the world of culture and sport, directors of the largest Polish museums or outstanding art historians speak in front of the camera with a symbolic empty frame as their background representing the art which no longer constitutes a part of Polish collections. The "Lost Museum" is a unique project whose noble cause supports the day-to-day work of the Ministry devoted to documenting, finding and restituting lost cultural property.

Głównym sposobem realizacji projektu Muzeum Utracone jest widowiskowy, multimedialny pokaz, prezentowany w przestrzeni miejskiej, któremu towarzyszą wielkoformatowe wizualizacje wyświetlane na murach otaczających budynków. Co roku wybierany jest temat przewodni pokazu, a prezentowane w nim dzieła sztuki wyselekcjonowane są przez Wydział Strat Wojennych spośród obiektów zarejestrowanych w bazie strat wojennych MKiDN.

„Rozpowszechnienie wizerunku utraconego dzieła sztuki jest pierwszym krokiem do jego odzyskania”. To zdanie, wielokrotnie już cytowane, stanowi najlepszą dewizę projektu Muzeum Utracone. W tym roku podczas Nocy Muzeów mogliśmy podziwiać jego piątą odsłonę.

W 2009 r. Stowarzyszenie Komunikacji Marketingowej SAR zwróciło się do Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego z propozycją powołania wirtualnego muzeum dzieł sztuki utraconych w wyniku II wojny światowej. Pomysł spotkał się z zainteresowaniem ze strony resortu, który na co dzień podejmuje działania polegające na dokumentowaniu, odnajdywaniu

Pokaz przed Pałacem Prezydenckim w Warszawie, 18 maja 2013 r.
Fot. Przemysław Borys

i odzyskiwaniu utraconych dóbr kultury. Dostrzeżono w nim możliwość popularyzacji wiedzy o stratach wojennych i prezentacji wyników prac Ministerstwa szerokiej publiczności. Opiekę merytoryczną nad projektem objął Departament Dziedzictwa Kulturowego i powołana przy Ministerstwie Rada Programowa, w której składzie obecnie zasiadają:

- Paweł Jaskanis – Dyrektor Muzeum-Pałacu Króla Jana III w Wilanowie
- dr hab. Piotr Majewski – Dyrektor Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów
- dr Tomasz Makowski – Dyrektor Biblioteki Narodowej
- prof. Maria Poprzęcka – historyk sztuki, Uniwersytet Warszawski
- prof. Andrzej Rottermund – Dyrektor Zamku Królewskiego w Warszawie
- dr hab. Władysław Stępnik – Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych.

Obrady odbywają się pod przewodnictwem prof. Małgorzaty Omilanowskiej – podsekretarz stanu w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Za stronę finansową, organizacyjną i techniczną projektu odpowiedzialna jest powołana w 2010 r. przez Stowarzyszenie Komunikacji Marketingowej SAR Fundacja Sztuki Ad Artis.

Głównym sposobem realizacji projektu Muzeum Utracone jest widowiskowy, multimedialny pokaz, prezentowany w przestrzeni miejskiej, któremu towarzyszą wielkoformatowe wizualizacje wyświetlane na murach otaczających budynków. Co roku wybierany jest temat przewodni pokazu, a prezentowane na nim dzieła sztuki

wyselekcjonowane są przez Wydział ds. Strat Wojennych spośród obiektów zarejestrowanych w bazie strat wojennych MKiDN. Pierwszy pokaz zaprezentowano podczas Nocy Muzeów w 2010 r. na dziedzińcu Zamku Królewskiego w Warszawie. Zapętlona, nowoczesna, multimedialna prezentacja dzieł sztuki umiała czas oczekującym w kolejce na zwiedzanie Muzeum. Rok później pokaz został przeniesiony na mury obronne Starego Miasta. Dwie ostatnie edycje wydarzenia odbyły się na dziedzińcu Pałacu Prezydenckiego. Lokalizacja ta okazała się niezwykle trafna ze względu na tłumy warszawiaków przemierzające Trakt Królewski podczas Nocy Muzeów.

Mapping na murach Wawelu, Kraków, 17 maja 2013 r.
Fot. A. Zimecka

Ubiegły rok był wyjątkowy dla rozwoju projektu. Czwarta edycja Muzeum Utraconego przybliżyła wojenną historię 11 kolekcji. Zaprezentowano zbiory muzealne towarzystw oraz osób prywatnych. Obrazy, rzeźby oraz wyroby rzemiosła artystycznego ukazano w miejscach, z których zostały zrabowane, bądź gdzie zostały zniszczone. Główne pokazy zorganizowane pod patronatem Małżonki Prezydenta RP Anny Komorowskiej, Polskiego Komitetu do spraw UNESCO i lokalnych władz miejskich odbyły się w Krakowie (17/18 maja), w Warszawie, i Poznaniu (18/19 maja). W Krakowie udało się zaprezentować film wraz z mappingiem na murach Wawelu. To imponujące przedstawienie mogło obejrzeć ponad 3000 osób odwiedzających zamek. Film prezentowany był także w oddziałach Muzeum Narodowego w Krakowie, które zwiedziło 33 000 osób. W Poznaniu pokaz zorganizowany przez władze miejskie odbył się na Placu Wolności, a ponadto – dzięki ścisłej współpracy z Muzeum Narodowym w Poznaniu – przygotowaną prezentację wyświetlano w jego oddziałach. Łącznie film obejrzało blisko 41 000 poznaniaków. W Warszawie, poza wspomnianym pokazem na dziedzińcu Pałacu Prezydenckiego, film pokazano w stołecznych muzeach: Muzeum – Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, Muzeum Narodowym w Warszawie i na Zamku Królewskim, dzięki temu szansę na jego obejrzenie miało ponad 23 000 warszawiaków. Jednak największą oglądalnością cieszyła się prezentacja zorganizowana na Stadionie Narodowym w Warszawie, który odwiedziło 33 000 ludzi. Wyświetlona została na 4 telebimach nad płytą boiska oraz w sali kinowej.

Pokaz zaprezentowany przy Pałacu Prezydenckim był wyjątkowy pod każdym względem. Premierę swoim udziałem uświetnił Andrzej Seweryn, który odczytywał specjalnie na tę okazję wybrane teksty, nawiązujące do prezentowanych dzieł. Atrakcją warszawskiego pokazu były ponadto świetlne kasetony przedstawiające wybrane dzieła w naturalnych rozmiarach, które można było podziwiać jeszcze w następnym tygodniu na dziedzińcu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Tradycyjnie, płyta DVD z pokazem została rozesłana do ponad 500 polskich muzeów. W liście, załączanym do płyty, minister Bogdan Zdrojewski zachęcał do organizowania własnych projekcji i wykorzystania filmu w działalności edukacyjnej w placówkach muzealnych. W ubiegłym roku rekordowa liczba 75 muzeów wyświetliła u siebie film Muzeum Utracone, co przekłada się na liczbę 202 413 osób, które dzięki tej prezentacji poznały historię największych przedwojennych polskich kolekcji i ich wojennych losów oraz uświadomiły sobie ogrom strat, jakie poniosła polska kultura w wyniku II wojny światowej.

Popularność projektu i tak wysoka oglądalność pokazu nie byłyby możliwe bez przemyślanej i zorganizowanej na szeroką skalę kampanii promocyjnej i informacyjnej. Objęła ona telewizję, radio, prasę i internet. Wywieszano plakaty na ulicach, informacje wyświetlane były w metrze i autobusach na nośnikach CityINFO/AMS, a także przez miesiąc drukowane na kuponach Totalizatora Sportowego – partnera pokazu. Kampania przyczyniła się do powstania ponad 300 artykułów i wzmianek w prasie ogólnopolskiej, a także na internetowych

portalach informacyjno-rozrywkowych i kulturalnych. Organizatorzy projektu uznali ją za najbardziej udaną od początku działalności Muzeum Utraconego. Liczba osób zaangażowanych w projekt i nim zainteresowanych przerosła najśmielsze oczekiwania. O sukcesie projektu świadczy także wyrażona chęć kolejnych miast dołączenia do organizacji pokazu.

Muzeum Utracone to nie tylko multimedialny pokaz podczas Nocy Muzeów, to także strona internetowa www.muzeumutracone.pl, gdzie zamieszczane są wszystkie filmy i przygotowane przez MKiDN kolekcje tematyczne utraconych dzieł sztuki. Równolegle prowadzony jest profil na portalu Facebook www.facebook.com/muzeumutracone, gdzie można śledzić rozwój projektu.

Zeszłoroczną nowością jest także zorganizowana w ramach projektu kampania edukacyjna „Utracone Odzyskane”. Znani Polacy, przedstawiciele MKiDN, organizatorów, świata kultury i sportu, dyrektorzy największych polskich placówek muzealnych czy wybitni historycy sztuki, przed kamerą wypowiadają się na tle symbolicznej pustej ramy na temat obrazu, którego nie ma już w polskich zbiorach. Ich pełne emocji wypowiedzi mają na celu uświadomienie społeczeństwu skali zniszczeń i wojennej grabieży. Nakręcono 50 klipów trwających po około minutę, z udziałem m.in. Bogdana Zdrojewskiego, ministra kultury i prof. Małgorzaty Omilanowskiej, podsekretarz stanu w MKiDN, Jerzego Stuhra, Agnieszki Morawińskiej, Andrzeja Rottermunda, Krzysztofa Ziemca, Jana Lubomirskiego, Krzysztofa Piaseckiego czy Adama Korola. Każda z tych osób swoją wypowiedź kończyła stwierdzeniem, iż „chciałaby ten obraz zobaczyć naprawdę”. Wszystkie filmy są dostępne na stronie projektu, zaś wybrane zamieszczane były również na profilu Ministerstwa Kultury, na portalu Facebook.

Idea projektu stale przyciąga nie tylko instytucje gotowe wesprzeć finansowo Muzeum Utracone, jak czyni to od początku Totalizator Sportowy, ale także szerokie grono patronów medialnych. To także dzięki ich pomocy Muzeum Utracone stało się już oczekiwanym i obowiązkowym wydarzeniem podczas Nocy Muzeów.

Tegoroczny pokaz jest wyjątkowy, głównie ze względu na jego walory artystyczne. Nie ma już charakteru multimedialnej prezentacji utraconych dzieł sztuki, a stanowi krótkometrażowy film animowany. Autorką ilustracji jest Marta Ignerska, uznawana za jedną z najzdolniejszych graficzek młodego pokolenia. Jej niezwykle, nowoczesny styl i charakterystyczne rysunki dość odważnie ilustrują temat przewodni tegorocznego pokazu. Podstawowym założeniem filmu jest zaprezentowanie niesamowitych i niezmiernie ciekawych wojennych historii najcenniejszych zaginionych dzieł sztuki. Do pokazu zostały wybrane cztery kolekcje: ksiąg Czarторыskich z Krakowa, Muzeum Narodowego w Poznaniu, Ordynacji Czarторыskich w Gołuchowie oraz Muzeum Narodowego w Gdańsku. Przedstawiona w filmie historia każdej z nich rozpoczyna się od momentu powstania czy założenia kolekcji. Jednak punktem kulminacyjnym wszystkich części pokazu jest ukazanie historii rabunku, poczynając od prób ukrycia obiektów przez właścicieli w obliczu zbli-

1. Bogdan Zdrojewski - minister kultury i dziedzictwa narodowego

2. Zofia Golubiew – dyrektor Muzeum Narodowego w Krakowie

3. Krzysztof Kaczmar – prezes Fundacji Kronenberga przy Citi Handlowy

4. Ryszard Grobelny – prezydent miasta Poznania

zającej się wojny, poprzez poszukiwania skrytek przez okupantów i wywóz do składnic bądź siedzib dygnitarzy nazistowskich, aż do powojennych poszukiwań utraconych dzieł sztuki. Po raz pierwszy widzowie dowiedzieli się jak wyglądała grabież dzieł sztuki na terenie Polski podczas II wojny światowej; czy była ona zorganizowana, czy przypadkowa, że nie rabowali tylko Niemcy, ale też Rosjanie. Atutem tegorocznego pokazu jest także muzyka specjalnie skomponowana na potrzeby filmu, idealnie dopasowana; pozwoliła na stworzenie odpowiedniej dramaturgii. Jej autorem jest Envee, jeden z najbardziej cenionych w Polsce producentów, DJ, muzyk i współtwórca uznanego w kraju i zagranicą kolektywu didżejskiego i grupy producenckiej Niewinni Czarodzieje (Innocent Sorcerers). Najnowszy pokaz jako pierwsi mieli okazję obejrzeć mieszkańcy Krakowa, gdyż krakowska Noc Muzeów odbyła się 16 maja. Wyświetlany był, tak jak w zeszłym roku, na dziedzińcu Zamku na Wawelu. 17 maja został zaprezentowany w Poznaniu na Placu Wolności i po raz pierwszy w Gdańsku, przed Zieloną Bramą na ul. Długi Targ. Jak zwykle uroczysta premiera odbyła się w Warszawie, na dziedzińcu przed Pałacem Prezydenckim. Otwarcia pokazu dokonali znamienici goście, m.in. Olgierd Dziekoński, Sekretarz Stanu w Kancelarii Prezydenta RP i prof. Małgorzata Omilanowska, Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Produkcją filmu i pokazu, tak jak w latach ubiegłych, zajęła się firma IDFX.

Podsumowując, Muzeum Utracone jest projektem wyjątkowym, który dzięki swoim szczytnym założeniom wspiera działania Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Na samym początku zakładano, że projekt będzie miał charakter wieloletni, to jak się obecnie rozwija pozwala mieć nadzieję, że nadal będzie kontynuowany i będzie trafiał do nowych grup odbiorców. Po czterech edycjach bez wątpliwości można stwierdzić, że projekt nie wyczerpał jeszcze wszystkich możliwości upowszechniania wiedzy na temat utraconych przez Polskę dóbr kultury w wyniku II wojny światowej. Jego nieustanny rozwój i coraz to nowe pomysły na prezentację tematyki strat wojennych pokazują jak wiele mamy jeszcze w tej kwestii do zrobienia, ale także to, co prawdopodobnie stoi za sukcesem projektu, czyli zainteresowanie społeczeństwa tym tematem, w szczególności w świetle odzyskanych ostatnio przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego dzieł sztuki. Każda osoba, która choć raz obejrzy pokaz, może w przyszłości pomóc nam odnaleźć zaginione dzieła, gdyż nigdy nie wiadomo kiedy na nie natrafimy. Może się to wydarzyć, tak jak w przypadku odzyskanego i przekazanego do Muzeum Narodowego w Warszawie obrazu Józefa Brandta *Czaty*, który podczas pierwszego pokazu Muzeum Utraconego prezentowany był jeszcze jako zaginiony. Najważniejszym jednak założeniem projektu jest „przywracanie pamięci” i jest ono niewątpliwie realizowane.

Fot. 1–4 Kadry z filmów kampanii edukacyjnej „Utracone Odzyskane” prowadzonej w ramach projektu Muzeum Utracone. Produkcja Amacom TV